

פרק כד

חלק א: דוגמאות מעשיות

להלן מובאים מקרים שארעו²⁸⁴, ומה שנראה לעני"ד להלכה במקרים אלו על סמך העניינים שנידונו בהרחבה לעיל.

א. הקונה קנה מוצר בטעות - בידיעת המוכר

סוחר מוצרי הלבשה שהזמין אצל יצרן מערכת תלבושת אחידה לבית ספר מסויים, לפי הדגם שהיה מקובל באותו בית הספר בעבר. הקונה לא ידע, כי בינתיים נתקבלה בבית הספר החלטה לשנות את הדגם של התלבושת האחידה. לעומת זאת, מידע זה היה ידוע ליצרן, הנימנה על ועד ההורים של אותו בית הספר, שבעיצה אחת עמו נעשה השינוי. למרות זאת סיפק לקונה את שביקש, מהמלאי שנשאר לו מהשנה הקודמת.

במקרה זה נראה שרשאי הקונה לבטל את המקח, וזאת על פי המבואר לעיל במספר מקומות (פרקים יח, כ) שכאשר המוכר ידע את רצונו של הקונה ולמרות זאת סיפק לו סחורה אחרת - יד הקונה על העליונה, וזאת על פי סוגיית המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן.

ב. הקונה קנה בטעות - שלא בידיעת המוכר

במקרה דלעיל, אם המוכר לא היה מודע לזה שבבית הספר ההוא הונהג דגם תלבושת שונה - המקח קיים, כיון שהמוכר סיפק את הזמנתו של הקונה, דהיינו זה נחשב "יפות ונמצאו יפות", אלא שסיבה חיצונית מונעת מהקונה מלהשתמש בזה.

ג. עיסקות מכר ברכב משומש

א. מוכר הציע לקונה רכב משומש. כאשר נשאל המוכר למצבו של הרכב, השיב כי הוא 100% בסדר. המכונת נמסרה לקונה לאחר ששילם מקדמה קטנה. בעת

284. הדוגמאות לקוחות מתוך החוברת "מדריך משפטי לקונה" שיצא לאור ע"י המועצה הישראלית לצרכנות, מהדורת תשל"ה, ונערכה ע"י אליהו לוי.

המכירה עודד המוכר את הקונה למסור את הרכב לבדיקה במכון, כדי שיוכל לעמוד בעצמו על מצבה של המכונת. הקונה לא קיבל את העיצה ובמקום למסור את הטנדר לבדיקה החל להשתמש בו. לא עבר זמן רב ומנוע הטנדר "מת מוות טבעי" וצריך היה להחליפו. בעקבות זאת סירב הקונה לשלם את יתרת המחיר ורצה לחזור מכל העסקה, אלא שהמוכר תבע אותו לדין. בהגנתו טען הקונה לפגמים ואי התאמה במימכר, שהגיעו, לדעתו, עד כדי מעשה מירמה.

כפי המובא לעיל (פרק יג ח"א) במקרה זה קיימת טענת המוכר - "נסתחפה שדך", כיון שהקלוקל ארע לאחר שהרכב עבר לבעלותו של הקונה, לכן אין הקונה רשאי לבטל את המקח כל עוד לא יוכיח שהמנוע היה כבר פגום מעבר לסבירות של מנוע משומש, בשעה שקנה את הרכב.

טענת מירמה גם כן לא שייכת כאן, שהרי המוכר עודד את הקונה לבדוק את הרכב במכון ואילו הקונה נמנע, ובזה לקח על עצמו את הסיכונים הכרוכים בכך, לכן אין כאן כל טענה כלפי המוכר, כמבואר לעיל (פרק ה).

ב. נהג קנה משאית ישנה וקיבל מהמוכר את המכונת לשימוש, לאחר ששילם את עיקר המחיר. אחר שהקונה השתמש במכונת במשך 100 ימים, הוא גילה בה מספר תקלות ובגלל זאת רצה לבטל את העסקה, להחזיר את המכונת ולקבל את כספו חזרה.

בזכרון דברים שנעשה בין הצדדים, נאמר, כי הקונה ראה את המשאית וכי היא משביעה את רצונו במצב הקיים. הקונה גם נהג במכונת וניסה אותה במשך 7 ימים, לפני שסיכם את עסקת הקניה.

במקרה זה יש לברר האם התקלות שמצא הקונה מוגדרות כ"פגם" שמבטל את המקח, דהיינו, האם רוב הקונים של רכב משומש כזה היו מעוניינים בביטול המקח מחמת תקלה כזו, כמבואר לעיל פרק ג. אם יתברר שרוב הקונים לא היו מבטלים את המקח, כיון שהיו מודעים לכך שיתכן שימצאו תקלות כאלו ברכב כזה ובמחיר כזה, לא יוכל הקונה לבטל את המקח. אולם אם גם ביחס לרכב משומש ובמחיר כזה עדיין מוגדרות תקלות אלו שמצא הקונה כ"פגם" בקרב רוב הקונים, יש לברר האם פגם זה היה קיים כבר לפני כן, או שמא הפגם "נולד" ברשות הקונה, כמבואר לעיל פרק יג.

אם היו התקלות קודם המקח, אלא שהקונה לא הצליח לגלותם, אע"פ שניסה את הרכב קודם הקניה והוא השביע את רצונו, רשאי הוא לבטל את המקח, כיון שלא ידע על התקלות ההם וגם לא מחל עליהם, שהרי ניסה את הרכב, כמבואר לעיל (פרק ג).

אולם אם לא יוכיח הקונה שהתקלות היו ברכב כבר קודם הקניה, לא יוכל לבטל את המקח, כיון שקיימת כנגדו טענת "נסתחפה שדהו", כמבואר לעיל פרק יג

ד. ריהוט וציוד ביתי

א. נגר התקין אצל קונה מערכת רהיטים מתואמת והכל נראה טוב ומשביע רצון. אולם כעבור שנים גילה הקונה תולעים בדלת הארון. הקונה לא דרש מייד לחזור בו מכל העסקה, אלא ביקש שייעשו תיקונים בארון והמשיך להחזיק בריהוט ולהשתמש בו. כאשר חלף הזמן והנגר לא תיקן את הפגם, תבע הקונה להרשות לו לבטל את העסקה, להחזיר את הריהוט ולקבל את כספו בחזרה.

אם לא ניתן להוכיח שהתולעים היו ברהיטים קודם הקניה, המקח קיים, כפי שהתבאר לעיל פרק יג. אולם אם ברור שהתולעים היו כבר בשעת הקניה, לא קיימת טענה כלפי הקונה על כך שלא גילה אותם קודם שקנה, כיון שזהו פגם נדיר, ובזה הכל מודים שאי הבדיקה אינה מהווה מחילה, כפי שהתבאר (פרק ג).

כמו כן התבאר לעיל (פרק ג, הקדמה), ששימוש אחר מציאת הפגם מהווה מחילה על הפגם. אולם במקרה זה בו הקונה המשיך להשתמש לאחר שמצא את הפגם, הודיע על כך למוכר וביקש לתקנו, הרי גילה דעתו שאינו מעוניין למחול על הפגם, לכן אם הפגם לא תוקן - רשאי אח"כ לבטל את המקח.²⁸⁵

285. במדריך הנ"ל (עמ' 37) נאמר: "ביהמ"ש לא נענה לתביעתו של הקונה, משני טעמים: מי שמבקש לבטל עסקת מכר, צריך להודיע למוכר על כוונתו זו מייד עם בדיקת המימכר, או מייד כאשר מתגלה בו הפגם, ובאותו זמן לחדול מלהשתמש במימכר עד לתיקון המעוות. לא נהג הקונה כך בתום לב, לא יוכל לחזור בו מהעסקה. יחד עם זאת, אין בכך עדיין לשלול מהקונה הנפגע לתבוע פיצוי על הפחתת ערך המימכר, או אם שילם את כל המחיר, לנכות ממה שמגיע ממנו את הסכום שבו פחת שווי המימכר, עקב אי ההתאמה, מהמחיר המוסכם בעד המימכר כשהוא תקין.

מוסר השכל: גם כאשר ברור שהצרכן קיבל נכס פגום, עדיין אין כל זכויותיו שמורות לו תמיד באורח אוטומטי. עליו להכיר את הכללים ואת הנוהלים הקבועים בחוק ולהקפיד לנהוג לפיהם. אחרת הוא עלול להיות צודק, ועם זאת - להישאר מקופח".

כפי המבואר לעיל, בנידון זה אין להחשיב את המשך שימושו של הקונה למחילה, ולכן רשאי לבטל את המקח. בנוסף לזה, גם במקרה בו לא קיימות הנסיבות שמחמתם אין להחשיב את המשך השימוש לאי מחילה, אי אפשר לומר על הקונה שהוא 'צודק', שהרי אם רצונו לבטל את המקח, נמצא שאין המוצר בבעלותו ולכן אסור לו להשתמש בו, כיון שנחשב 'שואל שלא מדעת', ואם השתמש בו מחמת שלא ידע שיש בזה איסור, הרי מחשיבים את שימושו למחילה וויתור על הרצון לבטל את המקח, כיון שמן הסתם אין רצונו להחשב גולן. בכל אופן במקרה זה אין להחשיבו 'צודק' אלא 'שוגג'.

ב. קונה רכש מאת המוכר מקרר חשמלי ישן. לאחר ביצוע התשלום קיבל את המקרר לרשותו. כעבור מספר ימים גילה הקונה במקרר פגם. התברר כי המקרר אינו מפסיק את פעולתו כל 30 - 40 דקות, אלא 2 - 3 פעמים ביום בלבד.

לא היה ספק כי מדובר בפגם, ואף הוכח כי פגם זה נבע מליקוי בטרמוסטט. אולם התברר כי הפגם בטרמוסטט היה ידוע לקונה עוד לפני שבוצעה העיסקה. הקונה אף ביקש וגם קיבל הפחתה במחיר, משום שהיה ידוע לו כי יצטרך להחליף את הטרמוסטט הפגום.

כפי שהתבאר לעיל (פרק ג), אם הקונה היה מודע לפגם, אינו רשאי לבטל את המקח, לכן בנידון זה המקח קיים.

ג. אם קנתה מידידה פסנתר ישן עבור בנה. בשעת הקניה ראתה שהפוליטורה נגועה ברטיבות, אולם לא ייחסה לזה חשיבות. לאחר הקניה התברר שצילילי הפסנתר צורמים ומומחה גילה שהמנגנון פגום מאוד. כמו כן התברר שהמוכרת היתה מודעת לכך שהפסנתר פגום. בשל כך הקונה מעוניינת לבטל את המקח.

מבואר לעיל (פרק ה) שכאשר קיים במוצר פגם חמור שהמוכר מודע לו, רשאי הקונה לבטל את המקח אף אם היתה באפשרותו לבדוק את המוצר קודם הקניה. לכן בנידון זה, כיון שהמוכרת ידעה על הפגם החמור שקיים בפסנתר, רשאית הקונה לבטל את המקח.²⁸⁶

286. במדריך הני"ל נאמר (עמ' 39): "ההגיון אומר, כי כאשר קונה אדם כלי מוסיקלי רגיש, המיוחד כאשר מדובר בכלי משומש, הוא יעמידו לבדיקה של מומחה, בטרם יעשה את העיסקה. אם לא עשה כן, ועל אחת כמה וכמה כשהמוכר לא ערב לתקינותו של הכלי, אל יבוא בטענות. אולם במקרה זה הושפע ביהמ"ש מיחסי הידידות המיוחדים שהיו בין המוכרת והקונה, ולכן הייתה הקונה רשאית להניח כי ידידת נעוריה לא תכשיל אותה ולא תמכור לה חפץ חסר ערך. יתר על כן הוכח כי המוכרת ידעה על הליקוי שבפסנתר... על המוכרת היה לגלות לקונה את שידעה.. לפיכך, למרות שהקונה לא הטריחה עצמה לבדוק את הפסנתר לפני הקניה, הירשה לה ביהמ"ש לחזור בה מהעיסקה, והמוכרת חוייבה להחזיר לה את הכסף ששילמה".

על פי האמור, ביחס לחובת הבדיקה של המוצר, יש לברר את מנהג המדינה, ואם מקובל לבדוק ואילו הקונה נמנע מכך, מחל על פגמים סבירים שעלולים להמצא בו, אולם לא מחל על פגמים חמורים. לכן בנידון זה בו נמצא שמנגנון הפסנתר פגום מאוד, ודאי לא מחלה הקונה על כך ועל כן רשאית לבטל את המקח, גם במקרה בו לא שוררים קשרי ידידות בין הצדדים.

ביחס לחובת הדיווח על הפגם ע"י המוכר, נאמר במדריך הני"ל (עמ' 26): "... הטעיה בהקשר זה פירושה.. אי גלוי עובדות שהיו ידועות למוכר ואשר על פי דין או לפי נוהג או לפי הנסיבות היה עליו לגלותן. ברור הדבר, כי במקרה כזה רשאי הקונה לחזור בו מהחוויה,

ד. חובב אומנות קנה מסוחר תמונות תמונה, שהמוכר הצהיר עליה כפרי מכחולו של צייר נודע ומבוקש. נקבע מחיר, שהיה גבוה, והוא שולם במזומן. כעבור שנים נתגלה לקונה, על סמך חוות דעת של מומחה, כי אין זו תמונה מקורית של אותו צייר, אלא חיקוי די מוצלח אך מטעה. הועלתה גם אפשרות כי התמונה רק הושלמה על ידי הצייר האחר. בשל כך הקונה מעוניין באחת משתי האפשרויות: או להמשיך להחזיק בתמונה ולזכות בהחזר ההפרש הכספי שבין המחיר ששילם לבין השווי האמיתי של התמונה, או לחילופין - ביטול מקח.

כפי שהתבאר לעיל (פרקים יז, יט), בין אם נחשיב את נידון זה ל"יין ונמצא חומץ" או ל"חטים יפות ונמצאו רעות", רשאי הקונה לבטל את המקח. אבל אם ברצונו של הקונה להמשיך להחזיק בתמונה, אינו זכאי בהחזר כספי, כמבואר (פרק ג/הקדמה).

ה. מפעל המייצר מוצרי אופנה, הזמין אצל יצרן אריג מודפס, על פי דוגמא שהמציא ליצרן. על פי המוסכם, התחייב היצרן לספק לקונה בתחילת עונת הקיץ, מאחר שבכוונת הקונה היה לשווק מלבושים מאריג זה בעיצומה של עונת הקיץ. אולם, שלא כפי המוסכם, מסר היצרן את האריג לקונה רק באמצע עונת הקיץ, ואז התברר כי אין האריג מתאים לדוגמא. בשל כך מעוניין הקונה בביטול המקח.

כפי שהתבאר לעיל (פרק ד/ז), רשאי הקונה לבטל את המקח כאשר הסחורה היתה נחוצה לו ביותר בזמן מסויים והיא לא סופקה לו במועד. כמו כן, כיון שהיצרן לא מילא את בקשתו של הקונה, הרי זה דומה ל"חטים יפות ונמצאו רעות", ורשאי הקונה לבטל את המקח.

ה. מוצרי תעשייה

סכסוך פרץ בין מוציא לאור של ספרים לבין סוחר נייר. אותו מו"ל הדפיס ספר מהודר, על נייר שסופק לו על ידי הסוחר. אולם כשנדפסו גליונות הדפוס נתגלו בהם

ללא כל סנקציות נגדו..".

יש להעיר שאמנם להלכה קיימת חובת דיווח על הפגמים במקרים מסויימים, כפי שהתבאר לעיל (פרק ב), אולם הפוסקים שדנו בשאלה, האם אי בדיקת המוצר ע"י הקונה מהוה מחילה, לא כרכו נידון זה בחובת המוכר לדווח על הפגם (כאשר מדובר בפגם רגיל), אלא יתכן שאע"פ שהמוכר עבר על איסור בזה שנמנע מלדווח על הפגם, מ"מ יתכן שהקונה לא יהיה רשאי לבטל את המקח, כיון שהיתה באפשרותו לבדוק את המוצר קודם הקניה. אולם במקרה בו מדובר בפגם חמור, דהיינו שמחמתו עיקר מגמתו של הקונה במקח אינה יכולה להתגשם, רשאי הקונה לבטל את המקח גם כאשר נמנע מלבדוק את המוצר קודם הקניה, וכפי שהתבאר לעיל (פרק ה) פרטי הדינים בזה.

קימורים וכן הסתבר כי הנייר היה לח מדי. בגלל שתי סיבות אלו ביקש המו"ל לבטל את העיסקה. טענתו היא שהנייר שסופק לו היה בלתי מתאים למטרה שלשמה קנה אותו, דהיינו: כיוון הסיבים היה הפוך למה שהיה דרוש במקרה זה, וכתוצאה מכך כריכת הספרים לא עלתה יפה. כן טען כי הנייר היה לח מדי, וכתוצאה מכך הנייר לא התאים להדפסה של ספר מהודר.

במקרה זה יש לדון בשני ענינים. באשר לטענה הראשונה שהנייר שסופק לו אינו מתאים למטרה שלשמה קנה אותו, יש לברר האם המוכר ידע מהי מטרת הקונה בקנייתו. אם אמנם המוכר ידע, היה עליו לספק לקונה את הנייר המתאים, ומשלא עשה זאת, רשאי הקונה לבטל את המקח. דין זה נלמד מסוגיית "המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן", בה מבואר שאם ידע המוכר על כוונתו של הקונה, רשאי הקונה לבטל את המקח.

ביחס לטענה שהנייר היה לח מדי, על הקונה להוכיח שפגם זה היה קיים קודם שהגיע אליו הנייר, וכל עוד לא הוכיח זאת, קיימת טענת המוכר "נסתחפה שדך".

חלק ב: עצות לצרכן

ביטול מקח ע"י הקונה גורר בעקבותיו בדרך כלל אי נעימות ועגמת נפש בקרב שני הצדדים המעורבים בעיסקה, באשר כל צד מרגיש שנעשה לו עוול. הקונה מרגיש תרעומת כלפי המוכר שמכר לו מוצר פגום, ואילו המוכר נפגע מעצם ביטול העיסקה אשר במקרים רבים כרוכה בהפסד ממוון וזמן. בנוסף לזה, כתוצאה מביטול המקח עלולים הצדדים להגיע לידי עבירות חמורות, בפרט בענינים הנוגעים למצוות שבין אדם לחבירו. על מנת למנוע מצבים אלו מומלץ לקונה להקפיד על מספר דברים בעת ביצוע העיסקה, כדלהלן:

א. יש להבהיר למוכר מהו המוצר שהקונה מעוניין לקנות, לשם מה קונה אותו, ולפרט עד כמה שניתן את פרטי המוצר, כגון:

- אם קונה מוצרי הלבשה - רצוי לציין את טיב האריג, צבעו, מידותיו המדוייקות, הגיזרה הרצויה, אביזרים שונים (סוג הכפתורים, האבזמים) וכיו"ב.
- אם קונה רהיטים - רצוי לציין את הגדרתו המדוייקת של הרהיט, סוג העץ, טיב העבוד, טיב המילוי, המידות המדוייקות (כדי שהרהיט יתאים למקום שהוקצה לו).
- אם קונה מכשיר ידני או חשמלי - רצוי לציין את שם המפעל המייצר, הדגם, שנת הייצור ושאר הפרטים הקשורים למבנה המכשיר ולכושור פעולתו.

- ב. בכל מקרה, חשוב לציין את הפרטים שהקונה מעוניין בדווקא שיהיו כאלה ולא אחרים. כמו כן רצוי מאוד לכתוב באופן ברור את הפרטים.
- ג. לבדוק את המוצר היטב קודם הקניה, וכן לברר אצל המוכר על מידת תקינותו של המוצר באופן מפורט, ולא להסתפק בהגדרות כוללניות כגון שהמוצר טוב או מעולה. גם בענין זה רצוי שדברי המוכר יעלו על הכתב.
- ד. אם קיים קושי בבדיקת המוצר קודם הקניה יש לדרוש מהמוכר זכות חזרה מהמקח במקרה שימצא המוצר פגום.
- ה. נמצא המוצר פגום, יש להפסיק מיד את השימוש בו, ולדאוג שלא ינזק עד להחזרתו למוכר.
- ו. הציעו לקונה רכב משומש והוא מעוניין למסור לבדיקה מקצועית קודם הקניה, מומלץ שיעשה עם המוכר תנאי בכתב, שאם ימצא ברכב פגם חמור, העלות הכספית של הבדיקה תיפול על המוכר.